

Дем'яненко Т. І.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та менеджменту
Української інженерно-педагогічної академії

Demianenko Tetiana

PhD of Economics, Associate Professor,
Associate Professor of Economics and Management
Ukrainian Engineering Pedagogics Academy

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Анотація. Для виходу України на траєкторію сталого розвитку потрібні ефективні механізми управління, спрямовані на значне підвищення інноваційної активності, інтелектуалізація основних факторів виробництва, а також створення виробничо-економічних систем, здатних забезпечити зростання ВВП та нову якість життя населення на інноваційній основі. Наукові погляди проблеми розробки механізмів управління стійким розвитком підприємств реального сектора економіки досить повно представлені у наукових працях відомих учених. Крім підходів до визначення елементів механізмів управління підприємством на інноваційній основі, у теорії та практиці управління розроблено безліч підходів до забезпечення сталості промислових підприємств як основи конкурентоспроможності національної економіки. Однак є певні прогалини у висвітленні питань, пов'язаних із створенням механізму забезпечення сталого розвитку компаній в умовах воєнного стану. Тому питання вдосконалення механізму управління стійким розвитком підприємств щодо цілісного підходу до їх функціонування в національній економіці та забезпечення синергетичного ефекту при вирішенні стратегічних завдань реального сектора національної економіки є надзвичайно актуальним. Метою дослідження є вдосконалення теоретико-методологічних засад концепції створення механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств України в умовах воєнного стану. Виявлено методи та інструменти управління стійким розвитком, що дозволяють визначити джерела, сутність та напрями змін для забезпечення стійкості; уточнено визначення категорії "механізм управління сталим розвитком"; Україна нині займає міжнародне місце за ключовими економічними показниками; удосконалений механізм управління сталим розвитком промислових підприємств, який сприятиме інноваційному підвищенню рівня конкурентоспроможності національної економіки та якості життя населення відповідно до глобальних трансформаційних тенденцій. Визначено та проаналізовано основні фактори в процесі яких є важливий аспект сталого розвитку України для аналізу і визначення обсягу інвестицій, включаючи структуру і динаміку іноземних інвестицій. Визначено ключові загрози глобалізації, які можуть стати на перешкоді сталому розвитку. На основі дослідження запропоновано основні (стратегічні) етапи забезпечення сталого розвитку України.

Ключові слова: механізм управління, сталий розвиток, конкурентоспроможність, промислові підприємства.

Вступ і постановка проблеми. Вибір Європи та її інтеграція у високотехнологічне конкурентне середовище зумовлює необхідність інтенсивного забезпечення стабільності функціонування вітчизняних підприємств. В умовах воєнного стану ведеться пошук механізмів, що забезпечують стійкий розвиток української промисловості, спрямовано значне підвищення інноваційної активності, концентрацію ресурсів на провідних напрямках науково-технічного прогресу, інтелектуалізацію основних факторів виробництва, а також формування виробничо-економічних систем, здатних мати інноваційні основи, забезпечити зростання ВВП та нову якість життя громадян стає дедалі важливішим. Все це створює необхідність теоретичного вивчення організаційно-економічних параметрів та передумов управління розвитком промислових підприємств України в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання управління стійким розвитком підприємства досліджувались в численних публікаціях та наукових працях багатьох авторів, серед яких: Пакулін С. Л. [1], Міщенко С. П. [4], Сартаков В. М. [8], Макуха Л. С. [10], Корольова А. О. [6], Квятковська Л. А. [2], Міхальова К. В. [7] та інші. Однак існує потреба у більш детальному дослідженні особливостей формування стратегії сталого розвитку на рівні окремих підприємств. При цьому велике значення має різностороннє вивчення досвіду найбільш успішних

учасників ринку, які цілеспрямовано впроваджують стратегію сталого розвитку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) ведеться створення механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств України в умовах воєнного стану, розробка системного підходу до теоретико-методологічних засад концепції, реалізація якої дозволить підвищити рівень конкурентоспроможності із реального сектора народного господарства.

Результати дослідження. Стійкий розвиток є найважливішою характеристикою промислових підприємств, які працюють у нестабільному середовищі. Якщо промислове підприємство стабільно розвивається, воно має багато переваг порівняно з іншими суб'єктами господарювання в отриманні інвестицій, кредитів, впровадженні результатів науково-технічного прогресу, виборі постачальників та доборі кваліфікованих кадрів. При цьому промислове підприємство не входить у конфлікт із державою, суспільством та екосистемою, оскільки своєчасно та в повному обсязі сплачує податки, платежі, збори, виплачує гідну заробітну плату, дивіденди, економить навколишнє середовище та ресурси. Види діяльності. Чим вищий рівень стійкості промислового підприємства, тим більше воно незалежно від несподіваних змін зовнішньої ситуації, а отже, нижчим є ризик банкрутства та повної зупинки діяльності [1].

Водночас, низька інтенсивність реновації довгострокових активів показує, що реновація в Україні все ще сповільнюється [3]. Вони не здатні повною мірою ефективно впроваджувати різноманітні інновації. Найбільш проблемними питаннями готовності промисловості України до сталого розвитку в інноваційному плані є також: державні організації та установи, які не зацікавлені у закупівлі нової технологічної продукції або не мають на це достатньо коштів; частка компаній, готових прийняти та впровадити інновації у свій виробничий процес, залишається невеликою. Основними факторами, що перешкоджають інноваційній діяльності в Україні та не забезпечують її сталого розвитку, є недостатні фінансові ресурси; незавершеність законодавчої бази у сфері інновацій та податкової системи; міграція «умов» до інших країн та інших. Усе це породжує необхідність вдосконалення елементів механізму управління сталим розвитком промислових підприємств. За підсумками загальноновизнаного визначення механізму, системи, методу, визначального певний вид операційного режиму, пропонується таке розуміння сутності механізму управління сталим розвитком промислових підприємств. Механізм управління сталим розвитком є комплексною сукупністю методів, функцій, інструментів управління та державної підтримки, заснованих на характеристиках і принципах управління, за допомогою яких організуються, регулюються та регулюються процеси економічної, технологічної, соціальної та екологічної стійкості. скоординовано.

При формуванні основ управління сталим розвитком підприємства необхідно сформулювати стратегію, цілі, функції, принципи та методи управління підприємством, а також конкретизувати суб'єкт і об'єкт управління в рамках концепції сталого розвитку підприємства [5, с. 130–132].

Отже, теорія сталого розвитку – це функціональний закон, пов'язаний з організацією як процесом. Він існує

і буде виконуватись незалежно від бажання керівника вітчизняного підприємства.

Основною метою механізму управління сталим розвитком промислових підприємств є інноваційне підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки та якості життя населення відповідно до глобальних трансформаційних тенденцій. Для досягнення поставленої мети необхідно застосувати принципи управління стійким розвитком промислових підприємств, вибір яких ґрунтувався на положеннях загальної теорії систем, моделях Генези систем управління, підході до виміру суспільних благ та їх збереження: універсальна цілісність, гнучкість та адаптивність, нормативність та інформативність; самоорганізація та саморозвиток, трансформація та перебудова, цілеспрямованість та незворотність, збереження суспільних благ, раціональне використання ресурсів, оптимальність, невідповідність та ефективність. Вивчення теоретико-методологічних підходів до забезпечення економічного зростання та економічного розвитку, осмислення нових цілей та нових вимірювань у економіці, що розвивається, дозволило наголосити на мережевій інтеграції, соціальному партнерстві, інноваційному співтоваристві, диверсифікації виробництва, дотриманні концепцій та повній якості системи управління, управління потенційними ресурсами, управління ризиками, управління на основі імпульсів розвитку, використання інформаційно-комунікаційних технологій, що дозволяє у довгостроковій перспективі побачити процес функціонування промислових підприємств у взаємодії із зовнішнім середовищем та розробку різних сценаріїв розвитку [11]. Отже, стимулюючи через ринковий механізм стійкість, гнучкість і адаптивність деяких промислових підприємств, суспільство може у довгостроковій перспективі втратити здатність задовольняти найважливіші потреби у природних ресурсах. Для суб'єктів господарювання виснаження

Рис. 1. Етапи механізму управління сталим розвитком промислових підприємств

Джерело: [5, с. 130–132]

природних ресурсів означатиме лише необхідність переходу на нові способи функціонування за рахунок руху капіталу в нові сфери, а для суспільства може призвести до втрати енергетичної та продовольчої безпеки [5]. Для того, щоб вітчизняні промислові підприємства функціонували як єдине ціле з народним господарством та забезпечували синергетичний ефект при вирішенні низки стратегічних завдань держави, створюючи необхідну основу для їх сталого розвитку, необхідно створити координаційний механізм. інтереси, які може забезпечити лише держава, розробивши єдину комплексну програму розвитку реального сектору національної економіки. Таким чином, основними методами, моделями та інструментами механізму управління сталим розвитком промислових підприємств є: модель визначення фаз життєвого циклу промислових підприємств та їх ресурсне забезпечення; методи управління фінансовими ресурсами; методи управління інноваційними процесами; інструменти управління процесами; механізм оцінки ефективності використання ресурсів. Важливими функціональними складовими, що визначають сталий розвиток вітчизняних промислових підприємств на макрорівні є: економічна, науково-технічна, соціальна та екологічна. Фактори мікросередовища відображають залежність сталого розвитку суспільства від внутрішніх факторів, які були створені внаслідок його дій у попередні періоди [3]. Ці чинники є найважливішими. Як орієнтири сталого розвитку промислових підприємств обрані критерії досягнення мети розробленого механізму, в основі яких лежать індикатори та індикатори сталого розвитку, що розраховуються як на макрорівні, так і на рівні економічних одиниць, особливості показників. міжнародні рейтинги Зокрема економічна стійкість характеризує забезпеченість підприємства фінансовими ресурсами. Науково-технічна стійкість пов'язана з оцінкою стану та ефективності використання виробничих фондів, змісту інвестиційної діяльності та рівня використання нових досягнень науково-технічного прогресу. Соціальна стійкість пов'язана з оцінкою стабільності складу працівників, плинності кадрів, співвідношення середньої заробітної плати по підприємству та середньої заробітної плати в галузі, визначенням кваліфікації персоналу, рівня дисципліни, умов праці. та відповідати. Екологічна стійкість визначає відповідальність підприємства стосовно довкілля і рівень безпеки виробничого середовища [7]. Створення ефективної системи управління сталим розвитком потребує комплексного підходу до вивчення чинників впливу. З цієї метою було проведено дослідження щодо їх узагальнення. Економічний розвиток визначається такими показниками: економічна свобода – відсутність перешкод у виробництві, розподілі та споживанні товарів та послуг; глобальна конкурентоспроможність – інструмент аналізу проблем

економічної політики; бізнес-середовище – умови, що підтримують бізнес; привабливість країн для міжнародної торгівлі – ефективність зовнішньоекономічної діяльності; залучення прямих іноземних інвестицій – участь іноземного капіталу у реалізації інвестиційних проектів; екологічна ефективність – життєздатність екологічних систем та стійке управління природними ресурсами. Соціальний розвиток визначається показниками: національний розвиток – індекс з поправкою на соціально-економічну та гендерну нерівність, багатомірну бідність; стійкість соціального прогресу – оцінка досягнень у соціальній сфері незалежно від рівня економічних показників; рівень освіти – один із основних показників суспільного розвитку, він відображає частку грамотного та освіченого дорослого населення; сума витрат на освіту – відсоток від ВВП, рівень уваги держави та суспільства до освіти. Найбільш об'єктивно розвиток науки та техніки можна оцінити за допомогою показників: глобальний інноваційний індекс – ефективність зусиль щодо розвитку інновацій; індекс ефективності патенту – опис інноваційного потенціалу; індекс дослідницької активності – кількість наукових публікацій у збірниках, що рецензуються, і входять до системи індексів наукового цитування; обсяг витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи є одним з основних показників, що відображають питому вагу витрат на фундаментальні та прикладні дослідження, розробку технологій та проектування у ВВП країни.

За більшістю показників Україна перебуває на рівні світових та європейських аутсайдерів. Проведено аналіз поточних позицій України у рейтингах міжнародних організацій за основними економічними показниками, що, на жаль, свідчить про її низький рівень розвитку. Це наслідок того, що українська економіка останніми роками перебувала у стані глибокої системної кризи. Внаслідок складної політичної та економічної ситуації відбувається відтік іноземних інвесторів, що негативно позначається на розвитку країни.

Висновки. Сильна конкуренція на світових ринках змушує Україну шукати шляхи підвищення конкурентоспроможності національної економіки, формування у країні сильного інноваційного та науково-технічного потенціалу. Однак високий ступінь конкурентоспроможності промислових підприємств та країни в цілому характеризується механізмами створення та закріплення умов та ресурсів, що визначають їх розвиток та підвищення добробуту населення. Тому впровадження запропонованого механізму забезпечення сталого розвитку українських компаній допоможе вирішити цю вкрай гостру проблему, тобто сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності національної економіки та якості життя громадян на інноваційну основу відповідно до глобальних трансформаційних тенденцій.

Список використаних джерел:

1. Пакулін С. Л., Пакуліна А. А. Управління сталим розвитком сучасного підприємства. *Траєкторія науки*. 2016. № 3 (8). С. 201–217.
2. Квятковська Л. А. Реалізація принципів концепції сталого розвитку в діяльності підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. № 1. С. 85–89.
3. Дем'яненко Т. І. Сталій розвиток вітчизняних підприємств в сучасних економічних умовах. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління*. 2020. Т. 31 (70). № 2 (1). С. 185–188.
4. Міщенко С. П. Теоретичні засади стійкого розвитку. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2011. № 36. С. 168–171.
5. Дем'яненко Т. І., Хомутов Д. Г. Формування системи механізму ефективного управління на промислових підприємствах. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. Вип. 5. С. 81–85.
6. Корольова А. О. Екологічна та ресурсна складова сталого розвитку підприємств України. *Наукові записки*. 2015. Випуск 17. С. 47–50.
7. Квятковська Л. А. Реалізація принципів концепції сталого розвитку в діяльності підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. № 1. С. 85–89.

8. Кирич Н. Б. Від стабілізації суспільного виробництва до сталого розвитку суспільства : монографія. Тернопіль : ТДТУ ім. І. Пулюя, 2003. С. 203.
9. Малюта Л. Я. Екологічний імператив забезпечення економічної безпеки в контексті сталого розвитку суспільства. *Галицький економічний вісник*. 2014. Т. 44. № 1. С. 21–29.
10. Довгань Л. Є. Сучасні аспекти сталого розвитку машинобудівних підприємств. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2008. № 3 (3). С. 71–83.
11. Дем'яненко Т., Яковенко І. Реінжиніринг бізнес-процесів як сучасний метод управління стратегічними змінами на підприємстві. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка*. 2022. № 14(28). URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal2/article/view/478/>

References:

1. Pakulin S. L., Pakulina A.A. (2016) Upravlinnja stalym rozvytkom suchasnogho pidpryjemstva [Management of sustainable development of a modern enterprise]. *The trajectory of science*, no. 3 (8), pp. 201–217.
2. Kvyatkovskaya L. A. (2013) Realizacija pryncypiv koncepciji stalogho rozvytku v dijalnosti pidpryjemstva [Implementation of the principles of the concept of sustainable development in the activities of the enterprise]. *Bulletin of Socio-Economic Research*, no. 1, pp. 85–89.
3. Demyanenko T. I. (2020) Stalij rozvytok vitchyznnykh pidpryjemstv v suchasnykh ekonomichnykh umovakh [Sustainable development of domestic enterprises in modern economic conditions]. *Scientific notes of the Tavria National University named after V. I. Vernadsky. Series: Economics and Management*, vol. 31 (70), no. 2 (1), pp. 185–188.
4. Mishchenko S. P. (2011) Teoretychni zasady stijkogho rozvytku [Theoretical principles of sustainable development]. *Bulletin of the economy of transport and industry*, no. 36, pp. 168–171.
5. Demyanenko T. I., Khomutov D. G. (2018) Formuvannja systemy mekhanizmu efektyvnogho upravlinnja na promyslovykh pidpryjemstvakh [Formation of a system of the mechanism of effective management in industrial enterprises]. *Economic Bulletin of Zaporizhzhya State Engineering Academy*, no. 5, pp. 81–85.
6. Koroleva A. O. (2015) Ekologichna ta resursna skladova stalogho rozvytku pidpryjemstv Ukrainy [Ecological and resource component of sustainable development of Ukrainian enterprises]. *Scientific notes*, no. 17, pp. 47–55.
7. Kvyatkovskaya L. A. (2013) Realizacija pryncypiv koncepciji stalogho rozvytku v dijalnosti pidpryjemstva [Implementation of the principles of the concept of sustainable development in the activities of the enterprise]. *Bulletin of Socio-Economic Research*, no. 1, pp. 85–89.
8. Kirich N. B. (2003) Vid stabilizaciji suspilnogho vyrobnyctva do stalogho rozvytku suspiljstva [From the stabilization of social production to the sustainable development of society]. *Monograph. Ternopil: TSTU them. I. Puluja*, p. 203.
9. Maljuta L. Y. (2014) Ekologichnyj imperatyv zabezpechennja ekonomichnoji bezpeky v konteksti stalogho rozvytku suspiljstva [Ecological imperative of ensuring economic security in the context of sustainable development of society]. *Galician Economic Bulletin*, vol. 44, no. 1, pp. 21–29.
10. Dovgan L. E. (2008) Suchasni aspekty stalogho rozvytku mashynobudivnykh pidpryjemstv [Modern aspects of sustainable development of machine-building enterprises]. *Economics and management of enterprises of the machine-building industry: problems of theory and practice*, no. 3 (3), pp. 71–83.
11. Demyanenko, T., & Yakovenko, I. (2022). Reinzhynering biznes-procesiv jak suchasnyj metod upravlinnja strategichnymy zminamy na pidpryjemstvi [Business process reengineering as a modern method of managing strategic changes in an enterprise]. *Adaptive management: theory and practice. Series Economics*, no 14(28). Available at: <https://amtp.org.ua/index.php/journal2/article/view/478> (accessed 05.01.2023).

MECHANISM FOR ENSURING SUSTAINABLE DEVELOPMENT INDUSTRIAL ENTERPRISES OF UKRAINE

Summary. To enter the trajectory of sustainable development, Ukraine needs effective management mechanisms aimed at significantly increasing innovation activity, intellectualizing the main factors of production, as well as creating production and economic systems capable of ensuring GDP growth and a new quality of life of the population on an innovative basis. Scientific views of the problem of developing mechanisms for managing the sustainable development of enterprises in the real sector of the economy are quite fully represented in the scientific works of famous scientists. In addition to approaches to determining the elements of enterprise management mechanisms on an innovative basis, in the theory and practice of management, many approaches have been developed to ensure the sustainability of industrial enterprises as the basis for the competitiveness of the national economy. However, there are certain gaps in the coverage of issues related to the creation of a mechanism for ensuring the sustainable development of companies in an unstable geopolitical situation. Therefore, the issue of improving the mechanism for managing the sustainable development of enterprises regarding a holistic approach to their functioning in the national economy and ensuring a synergistic effect in solving strategic tasks of the real sector of the national economy is extremely relevant. The aim of the study is to improve the theoretical and methodological foundations of the concept of creating a mechanism for ensuring the sustainable development of industrial enterprises in Ukraine in an unstable geopolitical situation. Methods and tools for sustainable development management have been identified, allowing to identify the sources, nature and directions of change to ensure sustainability; the definition of the category "mechanism of sustainable development management" has been clarified; Ukraine now occupies an international place in terms of key economic indicators; an improved mechanism for managing the sustainable development of industrial enterprises, which will contribute to an innovative increase in the level of competitiveness of the national economy and the quality of life of the population in accordance with global transformational trends. The main factors in the process of which there is an important aspect of sustainable development of Ukraine for the analysis and determination of the volume of investments, including the structure and dynamics of foreign investments, are identified and analyzed. Key threats to globalization that could hinder sustainable development have been identified. Based on the study, the main (strategic) stages of ensuring sustainable development of Ukraine are proposed.

Key words: management mechanism, sustainable development, competitiveness, industrial enterprises.